

KONYA KOYUNOĞLU MÜZESİ'NDE BULUNAN PIŞMIŞ TOPRAK KANDİLLER

TERRACOTTA OIL-LAMPS IN KONYA KOYUNOĞLU MUSEUM

NİZAM ABAY* CÜNEYT ÖZ**

Öz: Çalışmada Konya Koyunoğlu Müzesi envanterinde bulunan pişmiş toprak kandiller değerlendirilmiştir. Müze koleksiyonunda yer alan sekiz adet kandil beş tipe ayrılarak incelenmiştir. Bu kandillerden iki tanesi Hellenistik Dönem'e ait iken, diğer altı kandil Roma Dönemi'ne tarihlenmektedir. Kandillerden en erken tarihli olanı MÖ III. yüzyılın ortalarına, en geç tarihli olanı ise MS I. yüzyılın ikinci yarısı ile II. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiştir. Makalede incelenen kandillerin dört tanesi üzerinde figüratif ve bitkisel bezeme bulunmaktadır. Bu bezemelerin çoğu diskus üzerine yapılmıştır. Bitkisel bezeme olarak meyveli sarmaşık motifi görülür. Aslan ve katırın mücadelesi ile koşarken betimlenmiş ayı yavrusu motifi figüratif bezemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar dışında bir kandilin diskusunda ise rozet bezemesi vardır. Tamamına yakını müzenin kurucusu tarafından satın alınarak müzeye bağışlandığı için kandillerin bulunduğu yerler hakkında bilgi sahibi değiliz. Olası atölye tespitleri analogi yöntemiyle aşımaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda özellikle Demlik Form (*tea-pot*) tipine ait kandillerin Anadolu üretimli olabileceğini düşünüyoruz. Konya Koyunoğlu Müzesi pişmiş toprak kandillerinin incelendiği bu makalede, küçük bir grup da olsa, kandillerin farklı tiplerden oluşması müzenin kandil koleksiyonunun oldukça zengin olduğunun bir göstergesidir. Değerlendirilen bu kandiller bölgenin kandil çeşitliliğinin anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hellenistik Dönem • Roma Dönemi • Pişmiş Toprak Kandiller • Konya Koyunoğlu Müzesi

Giriş

Günlük yaşamda aydınlatma unsuru günümüzde olduğu gibi eski dönemlerde de çok önemli bir yere sahiptir. Evlerin yönü genellikle ışık alması amacıyla güneşin yön hareketine göre inşa edilmiştir. Ateşin bulunması ve kontrol altına alınmasıyla geceleri hem ısısından hem de ışığından faydala-

Abstract: This study evaluated terracotta oil-lamps that are in the inventory of Konya Koyunoğlu Museum. Eight oil-lamps in museum collection were scrutinized by being separated five categories. While two of those oil-lamps belong to Hellenistic Period, other six oil-lamps are dated to Rome Period. The earliest dated oil-lamp is dated to the midst of IIIrd century BC; the latest dated one is dated to the second half of Ist century AD and the first half of the IInd century AD. The figurative and plantal ornament can be seen on four of the oil-lamps analyzed in the study. Many of related ornaments were processed on discus. Fruity creeper motif is observed as a plantal ornament. The motifs of a running baby bear and struggle of the lion and mule are the figurative ornaments. Besides, there is a rosette ornament on the discus of an oil-lamp. Since almost all of those oil-lamps were granted to the museum by the museum founder by purchasing, we are not informed on the locations of the oil-lamps. Probable atelier estimations have been carried out by analogy method. We think under these circumstances that especially the oil-lamps that are in Tea-pot form might be produced in Anatolia. Much as it is a small group, various types of oil-lamps in Konya Koyunoğlu Museum prove us the museum has a substantial oil-lamp collection. The related oil-lamps are beneficial in terms of being understood the oil-lamp variety of the region.

Keywords: Hellenistic Period • Rome Period • Terracotta Oil-lamps • Konya Koyunoğlu Museum

* Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Konya. ☎ 0000-0002-8334-4436
nizamabay21@gmail.com

** Arş. Gör., Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Diyarbakır. ☎ 0000-0003-4229-1398
cuneyt.oz@dicle.edu.tr

nılmıştır. Yapılan araştırmalarla ilk aydınlatma araçlarının çabucak tutuşan malzemelerden elde edildiği ve sonrasında, bunların yerini farklı aydınlatma araçlarının aldığı bilinmektedir. Bu araçların en başında ise, şüphesiz küçük ve taşınabilir olmalarından dolayı kandiller gelmektedir.

Makalemizin konusunu Koyunoğlu Müzesi'nin kurucusu tarafından satın alınarak müzeye bağışlanan sekiz adet pişmiş toprak kandil¹ oluşturmaktadır. Söz konusu kandiller beş farklı tipte incelenmiştir. Satın alınan kandillerin bulunduğu yerler tam olarak bilinmediğinden dolayı olası atölyelerinin tespiti analogi yöntemiyle aşılma çalışılmıştır. Koyunoğlu Müzesi pişmiş toprak kandillerinin Hellenistik Dönem'in başlarından Roma Dönemi'nin ortalarına kadar geniş bir tarih aralığına ait oldukları anlaşılmıştır. Bu kandillerin çoğunluğunun ait olduğu dönemin en yoğun üretilen tiplerinden olmaları dikkat çekicidir. Çalışmada değerlendirilen kandiller; Kulakçıklı Kandil/ Loeschcke Tip I-A, Bailey Tip A-i, Broneer Tip XXII/ Loeschcke Tip IV, Broneer Tip XXIII, Leibundgut Form XII, Bailey Tip B/ Demlik Form (*tea-pot*) ve Loeschcke Tip VIII, Broneer Tip XXV, İványi Tip VII, Tarsus Grup 18 olarak beş başlık altında değerlendirilmiştir.

Hellenistik Dönem Kandilleri

Müzedeki Hellenistik Dönem'e ait iki kandil bulunmaktadır (Kat. 1, 2, fig. 1-1, 2). İlk kandilin dışa kavisli küresel gövdesi, dışa ve yukarıya doğru çıkıntı yapan büyük bir doldurma deliği ile sonlanır (Kat. 1, fig. 1-1). Üstten bakıldığında dairesel olan gövde yapısına sahip kandilin uç kısmında üçgenimsi profil veren bir tutamak kulpu bulunmaktadır. Diskusu büyükçe bir doldurma deliğinden ibarettir. Omuz kısmı geniş bırakılmıştır. Dairesel formlu burun tablası hafif yukarı kalkık olup öne doğru uzamaktadır. Burun ucunda oval fitil deliğinin etrafında kullanımdan kaynaklı siyah is lekeleri görülmektedir. Yalancı halka kaidesi düzdür. Kalıp yapımı kandilin kili ve astarı açık kırmızı renktedir. İncelenen kandilin benzer örneklerine Erzurum Müzesi kandilleri arasında rastlanmıştır. Form özellikleri bakımından birebir benzer olan kandilin tek farklı özelliği Erzurum Müzesi kandilinin kil ve astarının kırmızı renkte olmasıdır. Ancak bu durum Konya eserinden farklılık oluşturmamakta, çünkü incelediğimiz örneğin kili ve astarı da kırmızının tonlarındadır. Saraçoğlu, örneğimize benzer pişmiş toprak kandili MÖ III. yüzyılın ikinci yarısı ve ortalarına tarihlemektedir². Karşılaştırılan kandille tipolojik açıdan birebir benzer olan kandilimizi de MÖ III. yüzyılın ortalarına tarihlemek istiyoruz.

Kulakçıklı Kandil³

Hellenistik Dönem'e ait bir diğer kandil ise kulakçıklı kandiller grubuna ait olup 2 kat. no'su ile değerlendirmeye alınmıştır (fig. 1-2). Kandilin dairesel gövdesi profilede çift koniktir. Etrafını çift sıra kabartma halkanın çevrelediği iç bükey diskusu oldukça geniş yapılmıştır. Diskusunun ortasında etrafını yine sivri kesitli kabartma bir halkanın çevrelediği büyük bir doldurma deliği bulunmaktadır. Bu tipolojik biçim Ephesos kandillerinde karşımıza çıkmaktadır⁴. Omuz üzerinde meyveli sar-

¹ Koyunoğlu Müzesi envanterinde kayıtlı bulunan, satın alma ve müsadere yoluyla ele geçen kandilleri çalışmamıza izin veren Konya Koyunoğlu Şehir Müzesi Müdürü Sayın Hasan YAŞAR'a, yardımcıları nedeniyle aynı müzede çalışan Sanat Tarihçisi Muhammet Yaşar ÇUHADAR'a ve çalışmalarımız sırasında bize her tür kolaylığı sağlayan tüm müze çalışanlarına çok teşekkür ederiz.

² Saraçoğlu 1997, 313, 319, Kat. No. 5, Çiz. 5, Res. 5.

³ Öz 2014, 35.

⁴ Öz 2018, 557.

maşık bezemesinin yer alması, kandil gövdesinin her iki yanında üzerinde dalga motifi betimlerinin bulunduğu kulakçıkların olması ve öne doğru silindirik bir şekilde uzayan burun üzerinde mask kabartmasının bulunması da Pergamon kandillerinin bir özelliğidir⁵. Dolayısıyla değerlendirmeye alınan kandilin hem Ephesos hem de Pergamon kandil özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Kassab-Tezgör ve Sezer'in *Doğu Ege ve Anadolu Üretimi Kandilleri*⁶ başlığı altında değerlendirdiği bizim örneğimize benzer kandiller için Ephesos ve Pergamon dışında başka bir yerde üretilebileceğinden söz etmektedir. Ancak buranın neresi olabileceği konusunda yeterli verinin olmadığını söylemektedir⁷. Yakın zamanda Lykos Laodikeiası'nda yapılan kazılarda ortaya çıkan bu tip kandillerin üretim yeri olarak bu antik kent işaret edilmektedir⁸. Koyunoğlu Müzesi'nde bulunan bu tipe ait kandilin form özellikleri ile kil ve astar renkleri olası Ephesos ve Pergamon üretimi kandillerin grinin tonlarındaki kil ve astar renkleri ve form özellikleri ile benzerdir. Ancak Lykos Laodikeiası'nın kil ve astar renkleri⁹ ile farklılık gösterir. Ayrıca form özellikleri bakımından da Lykos Laodikeiası kandillerine benzemezler. Tüm bunlara dayanarak incelediğimiz kandilin Ephesos veya Pergamon kökenli olabileceğini söyleyebiliriz. Müzedeki kandilin benzerini Kassab-Tezgör ve Sezer MÖ II. yüzyılın son çeyreği ile I. yüzyıla tarihlemektedir¹⁰. Şimşek ve Duman Lykos Laodikeiası kandilleri için MÖ II. yüzyılın son çeyreği ile I. yüzyılın ilk çeyreği tarihini verirler¹¹. Meriç ise Ephesos seramiklerini değerlendirdiği kitabında, incelenen örneğimizin benzeri için MÖ II. yüzyılın sonu ile I. yüzyıl gibi daha geniş bir tarihi uygun görmüştür¹². Tüm bu tarihler ve kandilin benzerleri¹³ de dikkate alındığında eserimiz için MÖ II. yüzyılın sonu ile I. yüzyıl tarihini önerebiliriz.

Roma Dönemi Kandilleri

Loeschcke Tip I-A, Bailey Tip A-i, Broneer Tip XXII¹⁴

Bu tipe¹⁵ ait müzede bir adet kandil bulunmaktadır (Kat. 3, fig. 1-3). Loeschcke, Tip I¹⁶ olarak değerlendirmeye aldığı bu kandilleri burun yapısı bakımından üçe (A-B-C) ayırarak incelemiştir¹⁷, bu burun yapılarında oluşan değişikliği ise kronolojik değerlendirmede esas almıştır. Değerlendirmeye alınan kandil, ok ucunu andıran burunun yanlarından çıkarak gövdeyle birleşen volütleri burun uç kısmından daha geniş olması sebebiyle Tip I'in A¹⁸ grubuna ait olmalıdır. Bailey'de bu tipe ait kandilleri Tip A başlığı altında altı alt tipe (i, ii, iii, iv, v, vi) ayırarak incelemiştir¹⁹. Eserimize benzer olan

⁵ Kassab- Tezgör – Sezer 1975, 125, 338.

⁶ Kassab-Tezgör – Sezer 1975, 112.

⁷ Kassab-Tezgör – Sezer 1975, 112, dn.37.

⁸ Şimşek – Duman 2013, 162.

⁹ Şimşek – Duman 2013, 155.

¹⁰ Kassab-Tezgör – Sezer 1975, 124, 333-334.

¹¹ Şimşek – Duman 2013, 162.

¹² Meriç 2002, 120, 129, Taf. 100, L35.

¹³ Kassab-Tezgör – Sezer 1975, 124, 333-334; Meriç 2002, 120, 129, Taf. 100, L35; Öz 2018, 578, Res. 7.

¹⁴ Broneer 1930, 76-78.

¹⁵ Tipin diğer isimlendirmeleri için ayrıca bk. Bailey 1980, 126.

¹⁶ Loeschcke 1919, 212-220.

¹⁷ Loeschcke 1919, 213, Abb. 1.

¹⁸ Loeschcke 1919, 213, Abb. 1-A.

¹⁹ Bailey 1980, 126-152.

örnekleri (burun ve volüt ilişkisi bakımından) ise Tip A-i²⁰ başlığı altında değerlendirmiştir. İncelenen kandile üstten bakıldığında dairesel bir gövdeye sahiptir. Kırık olan kulpu olasılıkla dikey ve halka şeklinde olmalıdır. Geniş ve iç bükey diskusunda, diskusu tamamen kaplayan rozet²¹ bezemesi görülmektedir. Rozet bezemesi diskusun ortasında bulunan küçük bir doldurma deliğinin etrafından başlayarak tüm diskusa yayılır ve 36 yapraktan oluşmaktadır. Tip I kandillerinin erken örneklerinde kandil omuz kısmı neredeyse yok (omuz denilebilecek yerde genelde birden fazla derin yiv yer alır) gibi iken, geç örneklerde²² ise omuz kısmı erken örneklere göre geniş ve aşağı eğimli yapılmıştır. Makalede değerlendirilen kandilin de omuz kısmı oldukça dardır ve üç adet derin yivden ibarettir. Bu özelliği, kandili tipin erken örnekleri arasına yerleştirmektedir. Omuz tipi Loeschcke Tip I'in II-a²³ grubuna dahil edilebilir. İtalya'da üretildiğini söyleyen Walters, bu kandiller için MS I. yüzyıl tarihini önermektedir²⁴. İtalya'dan ithal edildiği yönünde görüş bildiren bir diğer araştırmacı Broneer ise bu tip için MS I. yüzyıl tarihini işaret etmektedir²⁵. Mısır (İskenderiye)'de bulunan kandilleri inceleyen Hayes, bu kandil grubu için yine MS I. yüzyıl tarihini vermektedir²⁶. Tüm bu araştırmacıların verdiği tarihler ve incelenen kandilin benzerleri²⁷ dikkate alındığında, eseri MS I. yüzyılın ilk yarısına tarihleyebiliriz.

Loeschcke Tip IV²⁸, Broneer Tip XXIII²⁹, Leibundgut Form XII³⁰, Bailey Tip B³¹

Müze koleksiyonunda bu tipe ait bir adet kandil tespit edilmiştir (Kat. 4, fig. 1-4). Üstten bakıldığında dairesel gövde, profilde koniktir. Etrafını iki sıra yivin çevrelediği iç bükey diskusunda hayvan betimlemeleri görülmektedir. Sahnede bir aslan ve katır yer almaktadır³². Katır yere çökmüş gibi aslanda onun üzerinde resmedilmiştir. Belki de aslan katırı boynundan yakalayarak yere çöktürmüştü olabilir. Bu bezeme kompozisyonu MS I. yüzyıl kandilleri üzerinde popüler sahnelerden birisi olarak görülmektedir³³. Diskustaki betimlemeden dolayı küçük doldurma deliği buruna yakın bir yere yapılmıştır. Kandilin omuz kısmı bezemesiz ve dardır. Düz kaidelidir. Oval uçlu burunun her iki yanında oldukça yüzeysel işlenmiş volütler yer almaktadır. Vessberg, bu kandilleri İmparatorluk Dönemi'ne tarihlemektedir³⁴. Walters ise, bu kandiller için MS I. yüzyıl tarihini kullanmaktadır³⁵.

²⁰ Bailey 1980, 127-132, Pl. 1, Q753-764; Leibundgut 1977, 18, Abb. 1-5.

²¹ Kandil diskuslarında görülen rozetler için bk. Öz 2019; Bailey 1980, 86, Fig. 100.

²² Bailey 1980, Q847, PRB.

²³ Loeschcke 1919, 213, Abb. 2, II-a.

²⁴ Walters 1914, 80-89.

²⁵ Broneer 1977, 55.

²⁶ Hayes 1980, 203, Pl. 45, 373.

²⁷ Perlzweig 1961, 75, Pl. 2, 41; Hayes 1980, 90, 202, Pl. 44, 361; Heimerl 2001, 98-99, Taf. 1, 20, 24; Böttger 2002, 85, Taf. 1, 4.

²⁸ Loeschcke 1919, 225-228.

²⁹ Broneer 1930, 78-79.

³⁰ Leibundgut 1977, 29 vd.

³¹ Bu tipin diğer isimlendirmeleri için bk. Bailey 1980, 153.

³² Bezemenin benzeri için bk. Bailey 1980, 72, Fig. 75, Pl. 11, Q866.

³³ Bailey 1980, 72, Q866.

³⁴ Vessberg 1953, 121-122.

³⁵ Walter 1914, 95-129.

Perlzweig, Atina Agorası kandillerini incelerken bu tip için MS I. yüzyılın ilk yarısı tarihini tercih etmiştir³⁶. Değerlendirilen kandili burun yanına yapılmış volütlerin yüzeysel işlenmesi ve benzerlerinin de³⁷ yardımıyla MS I. yüzyılın ortalarına tarihlenilebilir.

Demlik Form (*tea-pot*³⁸)

Bailey tarafından *tea-pot* yani *demlik form* olarak adlandırılan bu kandillerden müzede üç adet bulunmaktadır (Kat. 5, 6, 7, fig. 1-5, 6, 7). Bailey'in bu tip kandillere kullandığı demlik teriminin çıkış noktası, muhtemelen kandillerin burunlarının öne ve yukarı doğru uzamasıyla demlik formunu andırmalarından dolayı olmalıdır³⁹. Bu tipe ait ilk örneklerin Ephesos ile Güney İonya kökenli olabileceğini düşünen Bailey, erken örnekleri MÖ I. yüzyılın sonları ile MS erken I. yüzyıla⁴⁰, geç örneklerini ise MS II. ve III. yüzyıla tarihlendirmektedir. Geç örneklerin üretim yeri olarak Anadolu'yu işaret eder⁴¹. Bu tipe ait 5, 6 ve 7 kat. no'lu kandillerin birkaç değişiklikleri dışında formları benzerdir. Üstten bakıldığında dairesel olan gövdeleri çift konik profillidir. Oldukça dar olan omuzların bitimindeki diskus büyükçe bir doldurma deliğinden oluşmaktadır. Yukarı ve öne doğru uzayan burun tablaları silindirik formdadır. Burun ucunda bulunan oval fitil deliğinin etrafında kullanımdan kaynaklı siyah lekeler görülmektedir. Üst gövdeye tutturulan dikey halka kulpları üzerinde derin tek sıra yiv bulunmaktadır. Ancak 5 ve 6 kat. no'lu kandillerin (fig. 1-5, 6) kulpunun üzerinde diğerinden farklı olarak üçgen bir çıkıntı bulunmaktadır. Diğer bir farklılığı ise silindirik burun tablalarının öne daha fazla uzayarak yukarı daha az kalkık olmasıdır. 5 ve 6 kat. no'lu kandillerin bu özellikleri tipin daha erken örneklerinden olmalarının bir işareti sayılabilir⁴². Birebir aynı olmasalar da tipin erken örneklerinden olan benzerleriyle⁴³ kıyaslandığında makalede değerlendirilen 5 ve 6 kat. no'lu kandillerin MÖ I. yüzyılın sonları ile MS erken I. yüzyıla tarihlenmelerinin daha uygun olacağı düşüncesindeyiz. Bu kandillerin kil ve astar renkleri benzerleriyle farklılık göstermektedir. Form özelliklerinin de birebir benzememesi, incelenen eserlerin tipin yerel üretim taklidi olabileceğini ve ustanın kendinden yorumlar katarak bu kandilleri yaptığı olasılığını düşünmemize sebebiyet vermektedir. Bu tipe ait bir diğer kandil ise 7 kat. no'lu eserdir (fig. 1-7) ve tipin geç örneklerindedir. Kil ve astar renkleri farklı ancak form özellikleri tipolojik açıdan benzer olan örnekle⁴⁴ kıyaslanan kandil için MS II. yüzyıl tarihini önerebiliriz. Bailey'e göre bu tipe ait kandillerin genel olarak Anadolu üretimi olması, bize bu tip altında değerlendirdiğimiz üç adet kandilinde Anadolu üretimi olabileceğini düşündürür. Ancak gerek kandillerin bulunduğu yerlerin tam olarak bilinmemesi, gerekse kandiller üzerinde kil analizlerinin⁴⁵ yapılamaması gibi durumlardan dolayı üretim yeri konusu varsayımdan

³⁶ Perlzweig 1961, 78, Pl. 3, 72-73.

³⁷ Hayes 1980, 72, 77, 195, 196, Pl. 37, 38, 296, 309; Bailey 1963, 18, 29, 709, Pl. 7-k; Hellmann 1987, 36, Pl. XIII, 123.

³⁸ Bailey 1975, 98-99, Pl. 30-31, Q158; Bailey 1988, 418, Pl. 125, Q3338.

³⁹ Örnekler için bk. Bailey 1975, 98-99, Pl. 30-31, Q158; Bailey 1988, 418, Pl. 125, Q3338.

⁴⁰ Bailey 1975, 98-99, Pl. 30-31, Q158.

⁴¹ Bailey 1988, 418, Pl. 125, Q3338.

⁴² Öz 2018, 561.

⁴³ Bailey 1975, 98-99, Pl. 30-31, Q158; Oziol 1977, 46, Pl. 7, 99.

⁴⁴ Bailey 1988, 148, Pl. 125, Q3336, 3338.

⁴⁵ Kandillerin kil analizlerinin yaptırılmış olsa dahi, Türkiye'de olası kandil üretim yerlerinin tümünün kil analizlerinin *data base*'nin olmaması, kandillerin üretim yerinin tespitini zorlaştırmakla kalmayıp neredeyse imkânsızlaştırmaktadır. Bu sebeple makale de incelenen kandillerin üretim yerleri konusunda tipolojik benzerlerinin üretim yerleri dikkate alınarak öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Fig. 1. Konya Koyunoğlu Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller

öteye geçememektedir.

Loeschcke Tip VIII, Broneer Tip XXV, Iványi Tip VII, Tarsus Grup 18

Müze koleksiyonunda Loeschcke Tip VIII⁴⁶, Broneer Tip XXV⁴⁷, Iványi Tip VII⁴⁸ ve Tarsus Grup 18⁴⁹ den bir adet kandil bulunmaktadır. Bu kandillerin ortak özellikleri oval burunlu olmalarıdır. Bu tip kandilleri diğer tip kandillerden ayırt eden bir diğer önemli özellik ise burun üst kısımlarının kalp şeklini andırıyor olmasıdır. Fakat bazı araştırmacılar (Loeschcke, Broneer ve Szentleky⁵⁰) aynı tip kandiller içerisinde burun üzerinde düz bir çizgi olan kandilleri⁵¹ de incelemişlerdir. Szentleky, bu tip kandillerin burunlarında oluşturulmuş biçim farklılıklarının kandilin tarihinde herhangi bir değişikliğe neden olmadığını söylemektedir⁵². Müze'de bulunan bu tip kandilin oval burun üzeri kalp şeklindedir (Kat. 8, fig. 1-8). Üstten bakıldığında dairesel olan gövdesi profilde çift konik görülmektedir. Etrafında derin iki adet yiv yer aldığı diskusu içbükeydir. Diskusunda koşarken betimlenmiş yavru ayı⁵³ olabileceğini düşündüğümüz bir hayvan betimi vardır. Betimlemenin benzerine rastlanmamıştır. Hayvan betiminin diskusun ortasına yapıldığından dolayı küçük doldurma deliği diskusun burun tarafına yakın bir yere yapılmıştır. Hafif eğimli omuz ve gövdeye tutturulmuş üzerinde iki derin yiv bulunan dikey halka kulpa sahiptir. Yalancı halka kaidesi vardır. Walters, İtalya üretimli olabileceğini düşündüğü bu tip kandilleri MS II. yüzyıla tarihler⁵⁴. Bu kandilleri on gruba ayırarak inceleyen Bailey, tüm grup için MS geç I. yüzyıldan başlayarak MS III. yüzyıla kadar kullandıklarını söylemektedir⁵⁵. Aynı araştırmacı ayrıca omuz kısmında küçük kabartma nokta bezemeleri olan kalp burunlu kandillerin kökeni olarak Küçük Asya'yı işaret etmekte ve bunları MS I. ile II. yüzyıla tarihlemektedir⁵⁶. Benzerlerinden⁵⁷ hareketle müze koleksiyonundaki kandil için MS I. yüzyılın ikinci yarısı ile II. yüzyılın ilk yarısı tarihi önerilebilir. Fakat köken konusunda incelenen kandil için yorum yapabilmek şu an için oldukça zordur.

Değerlendirme

Koyunoğlu Müzesi kandil koleksiyonunda yer alan ve makalemizin konusunu oluşturan sekiz adet pişmiş toprak kandil beş farklı tipte değerlendirilmiştir (Kat. 1-8, fig. 1, 1-8).

Bu kandiller Hellenistik ve Roma Dönemi başlığı altında tarihsel olarak ayrı ayrı ele alınmıştır.

⁴⁶ Loeschcke 1919, 237-243.

⁴⁷ Broneer 1930, 83-87.

⁴⁸ Iványi 1935, 10.

⁴⁹ Goldman – Jones 1950, 96, Pl. 104.

⁵⁰ Szentleky, bu kandillerin MS I. yüzyılda sıkça kullanıldıklarını söylerken, bu tipi “*volütleri olmayan yuvarlak burunlu kandiller*” olarak tanımlar (Szentleky 1969, 101). Aynı tipte her iki farklı kandil burun tipi için bk. Szentleky 1969, 95-104, 11. Grup, 138-167.

⁵¹ Bk. Perlzweig 1961, 5, 87, Pl. 6, 168-174. Atina Agorası'nda bu tipe ait kandiller MS I. yüzyılın ikinci yarısı ile II. yüzyıla tarihlendirilmişlerdir.

⁵² Szentleky 1969, 102.

⁵³ Ayı betimleri için bk. Bailey 1980, 73, Fig. 77, Q896.

⁵⁴ Walters 1914, 142-156.

⁵⁵ Bailey 1980, 336 vd.

⁵⁶ Bailey 1972, 19, Pl. 10-c.

⁵⁷ Perlzweig 1961, 86, Pl. 6, 164; Heimerl 2001, 130, Taf. 10, 400.

Hellenistik Dönem'e ait iki adet kandil incelenmiş ve bunlar içerisinde bir adet kandil tipi⁵⁸ tespit edilmiştir. Roma Dönemi'ne ait ise toplam altı kandil dört tip başlığı altında değerlendirilmeye alınmıştır.

Kandillerden en erkeni MÖ III. yüzyılın ortalarına aittir (Kat. 1, fig. 1-1). Diğer en erken kandil ise Kulakçıklı Kandil grubuna ait olup MÖ II. yüzyılın sonu ile I. yüzyıla tarihlenmektedir (Kat. 2, fig. 1-2).

Müzedeki en yoğun grubu Roma Dönemi kandilleri oluşturmaktadır (Kat. 3-8, fig. 1, 3-8). Bunlardan ilk kandil Loeschcke Tip I-A, Bailey Tip A-i ve Broneer Tip XXII'ye ait olup MS I. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir (Kat. 3, fig. 1-3). İkinci olarak Loeschcke Tip IV, Broneer Tip XXIII, Leinbundgut Form XII ve Bailey Tip B başlığı altında değerlendirilen tek kandil MS I. yüzyılın ortalarına aittir (Kat. 4, fig. 1-4). Roma kandilleri içerisinde en fazla örneğe sahip üçüncü tip olan Demlik Form'lu kandillerdir (Kat. 5, 6, 7, fig. 1, 5-7). Müzede bu tipe ait üç kandil vardır. Bunlardan ikisi tipin erken örneklerinden olup MÖ I. yüzyılın sonları ile MS erken I. yüzyıla tarihlenmektedirler (Kat. 5, 6, fig. 1, 5-6). Bu tipe ait son örnek ise MS II. yüzyıla aittir (Kat. 7, fig. 1-7). Roma Dönemi kandillerinden son örnek ise Loeschcke Tip VIII, Broneer Tip XXV, Iványi Tip VII ve Tarsus Grup 18'e ait olan burun üzeri kalp şekilli kandildir (Kat. 8, fig. 1-8). Bu kandil MS I. yüzyılın ikinci yarısı ile II. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiştir.

Makalede incelenen kandillerin dört tanesi üzerinde figüratif ve bitkisel bezeme görülmektedir. Bu bezemeler çoğunlukla diskusta yer alırken, tek örnekte omuz üzerine yapılmıştır. Omuz üzerine yapılan bezeme meyveli sarmaşık motiftir (fig. 1-2). Sık kullanılmayan bu motif genelde Anadolu üretimi olabileceği düşünülen kandillerin üzerinde görülmektedir⁵⁹. Diskusa betimlenen bezemelerden ilk örnek rozet betimidir. Rozet kandilin tüm diskusunu doldurma deliğinden başlayarak kaplamaktadır (fig. 1-3). Diskus üzerine yapılan diğer motifler ise figüratif bezemelerdir. Bunlardan ilkinde bir aslan ve katırın mücadelesi görülmektedir (fig. 1-4). Diğer bezeme ise (fig. 1-8) koşarken betimlenmiş bir ayı yavrusudur.

Çalışmada değerlendirilen kandillerin tamamına yakını müzenin kurucusu tarafından satın alınarak müzeye bağışlanmıştır. Bu yüzden kandillerin geldikleri yer bilinmemektedir. Bu durum atölye tespiti yapmamızı oldukça güçleştirmektedir. Ancak bazı kandillerde analogi yöntemiyle bu sorun aşılmaya çalışılmıştır. Özellikle Demlik Form (*tea-pot*) tipine ait kandillerin olasılıkla Anadolu üretimi olduğunu düşünmekteyiz.

Konya Koyunoğlu Müzesi'nde yer alan pişmiş toprak kandillerin incelendiği bu makalede görülmüyor ki, küçük bir grupta olsa müze koleksiyonundaki kandiller tip olarak oldukça zengin bir repertuvara sahiptir.

⁵⁸ Bk. Kulakçıklı Kandil.

⁵⁹ Öz 2019.

KATALOG

Katalogda kullanılan kısaltmalar: Kat: Katalog, Müz. Env. No: Müze Envanter No, Müz. Bulunduğu Yer: Müzede Bulunduğu Yer, fig: figür, Y: Yükseklik, G: Genişlik, U: Uzunluk, Dis. Ç: Discus Çapı, K.Ç: Kaide Çapı. Kil ve astar renginin belirlenmesinde Munsell Soil Color Chart (2015) renk kataloğu kullanılmıştır.

Hellenistik Dönem Kandilleri

Kat. 1 Müze Env. No: 1957-1054 (fig. 1-1)

Bulunduğu Yer: -

Müzeye Geliş Şekli/ Tarihi: İzzet Koyunoğlu Bağışı/ 1986

Müz. Bulunduğu Yer: Teşhir

Ölçüler: Y: 3.9 cm, G: 6.8 cm, U: 10.4 cm, K.Ç: 2.8 cm.

Kil ve Astar: Kil: 2.5 YR 7/6 (light red), Astar: 2.5 YR 7/8 (light red).

Benzer: Saraçoğlu 1997, 313, 319, Kat. No. 5, Çiz. 5, Res. 5.

Tarihleme: MÖ III. yüzyılın ortaları

Kat. 2 Müze Env. No: 2563-1059 (Kulakçıklı Kandil/ fig. 1-2)

Bulunduğu Yer: Konya/ Alaaddin Tepesi

Müzeye Geliş Şekli/ Tarihi: İzzet Koyunoğlu Bağışı/ 15.04.1978

Müz. Bulunduğu Yer: Teşhir

Ölçüler: Y: 4.5 cm, G: 7.8 cm, U: 11.1 cm, K.Ç: 4.5 cm.

Kil ve Astar: Kil: 10 YR 6/1 (gray), Astar: 10 YR 6/2 (light brownish gray).

Benzer: Kassab-Tezgör – Sezer 1975, 124, 333-334; Meriç 2002, 120, 129, Taf. 100, L35; Öz 2018, 578, Res. 7.

Tarihleme: MÖ II. yüzyılın sonu ile I. yüzyıl

Roma Dönemi Kandilleri

Kat. 3 Müze Env. No: 2561-435 (Loeschcke Tip I-A, Bailey Tip A-i, Broneer Tip XXII, fig. 1-3)

Müzeye Geliş Şekli/ Tarihi: İzzet Koyunoğlu Bağışı/ 1986

Müz. Bulunduğu Yer: Depo

Ölçüler: Y: 4.1 cm, G: 7.5 cm, U: 11.5 cm

Kil ve Astar: Kil: 10 YR 6/1 (gray), Astar: 10 YR 5/1 (gray).

Benzer: Perlzweig 1961, 75, Pl. 2, 41; Hayes 1980, 90, 202, Pl. 44, 361; Heimerl 2001, 98-99, Taf. 1, 20, 24; Böttger 2002, 85, Taf. 1, 4.

Tarihleme: MS I. yüzyılın ilk yarısı

Kat. 4 Müze Env. No: 626 (Loeschcke Tip IV, Broneer Tip XXIII, Leibundgut Form XII, Bailey Tip B, fig. 1-4)

Müzeye Geliş Şekli/ Tarihi: Mevlana Müzesi'nden nakil/ 21.11.1978

Müz. Bulunduğu Yer: Depo

Ölçüler: Y: 2 cm, G: 6.5 cm, U: 9 cm, Dis.Ç: 4.5 cm.

Kil ve Astar: Kil: 5 YR 6/4 (reddish yellow), Astar: 7.5 YR 6/3 (light brown).

Benzer: Hayes 1980, 72, 77, 195, 196, Pl. 37, 38,, 296, 309; Bailey 1963, 18, 29, 709, Pl. 7-k; Hellmann 1987, 36, Pl. XIII, 123.

Tarihleme: MS I. yüzyılın ortaları.

Kat. 5 Müze Env. No: 2340-457 (Demlik Form (tea-pot)/ fig. 1-5)

Bulunduğu Yer: -

Müzeye Geliş Şekli/ Tarihi: İzzet Koyunoğlu Bağışı/ 1986

Müz. Bulunduğu Yer: Depo

Ölçüler: Y: 3.7 cm, G: 7.4 cm, U: 10.3 cm

Kil ve Astar: Kil: 2.5 YR 7/8 (light red), Astar:-. Benzer: Bailey 1975, 98-99, Pl. 30-31, Q158; Oziol 1977, 46, Pl. 7, 99.

Tarihleme: MÖ I. yüzyılın sonları ile MS erken I. yüzyıl

Kat. 6 Müze Env. No: 2336-1056 (Demlik Form (tea-pot)/ fig. 1-6)

Bulunduğu Yer: Konya/ Kadınhanı- Şalıviran

Müzeye Geliş Şekli/ Tarihi: İzzet Koyunoğlu Bağışı/ 1986

Müz. Bulunduğu Yer: Teşhir

Ölçüler: Y: 3.7 cm, G: 7.4 cm, U: 10.3 cm

Kil ve Astar: Kil: 10 YR 5/1 (gray), Astar: 10 YR 6/1 (gray).

Benzer: MÖ I. yüzyılın sonları ile MS erken I. yüzyıl

Tarihleme: MÖ I. yüzyılın sonları ile MS erken I. yüzyıl

Kat. 7 Müze Env. No: 2312-1058 (Demlik Form (tea-pot)/ Lev. 1-7)

Bulunduğu Yer: -

Müzeye Geliş Şekli/ Tarihi: İzzet Koyunoğlu
Bağışı/ 1986

Müz. Bulunduğu Yer: Teşhir

Ölçüler: Y: 2.9 cm, G: 5.4 cm, U: 7 cm

Kil ve Astar: Kil: 2.5 YR 7/8 (light red), Astar: 2.5
YR 7/8 (light red).

Benzer: Bailey 1988, 418, Pl. 125, Q3336, 3338.

Tarihleme: MS II. yüzyıl

Kat. 8 Müze Env. No: 2675-475 (Loeschke Tip
VIII, Broneer Tip XXV, Iványi Tip VII, Tarsus
Grup 18/ fig. 1-8)

Bulunduğu Yer: Konya civarı?

Müzeye Geliş Şekli/Tarihi: .../7.03.1974

Müz. Bulunduğu Yer: Depo

Ölçüler: Y: 2.7 cm, G: 7.2 cm, U: 9.7 cm, Dis. Ç:
4.2 cm.

Kil ve Astar: Kil: 2.5 YR 6/4 (light reddish
brown), Astar: 2.5 YR 6/6 (light red).

Benzer: Perlzweig 1961, 86, Pl. 6, 164; Heimerl
2001, 130, Taf. 10, 400.

Tarihleme: MS I. yüzyılın ikinci yarısı ile II.
yüzyılın ilk yarısı.

BİBLİYOGRAFYA

- Bailey 1963 D. M. Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*. London 1963.
- Bailey 1972 D. M. Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*. London 1972.
- Bailey 1975 D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum I. Greek, Hellenistic and Early Roman Pottery Lamps*. London 1975.
- Bailey 1980 D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum II. Roman Lamps Made in Italy*. London 1980.
- Bailey 1988 D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum III. Roman Provincial Lamps*. London 1988.
- Böttger 2002 B. Böttger, *Die Kaiserzeitlichen Lampen Vom Kerameikos, Kerameikos*. Band XVI, München 2002.
- Broneer 1977 O. Broneer, *Terracotta Lamps, Isthmia*. Vol. III, Princeton 1977.
- Broneer 1930 O. Broneer, *Terracotta Lamps, Corinth*. Vol. IV/2, Athens 1930.
- Goldman – Jones 1950 H. Goldman – F. F. Jones, "The Lamps". Ed. H. Goldman, *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus-The Hellenistic and Roman Periods* Princeton (1950), 84-134.
- Hayes 1980 J. W. Hayes, *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum I: Greek and Roman Clay Lamps*. Toronto 1980.
- Heimerl 2001 A. Heimerl, *Die römischen Lampen aus Pergamon: Vom Beginn der Kaiserzeit bis zum Ende des 4. Jhs n. Chr. Pergamenische Forschungen*. Band 13, Berlin 2001.
- Hellmann 1987 M. C. Hellmann, *Lampes Antiques II. Fonds generel: Lampes Pre-Romaines et Romaines, Bibliotheque Nationale*. Paris 1987.
- Iványi 1935 D. Iványi, *Die pannonischen Lampen. Eine Typologisch-Chronologische Übersicht*. Dissertationes Pannonicae, II.2. Budapest 1935.
- Kassab-Tezgör – Sezer 1975 D. Kassab-Tezgör – T. Sezer, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Pişmiş Toprak Kandiller Kataloğu*. İstanbul 1995.
- Leibundgut 1977 A. Leibundgut, *Die Römischen Lampen in der Schweiz: Eine Kulturelle und Handelsgeschichtliche Studie*. Bern 1977.
- Loeschcke 1919 S. Loeschcke, *Lampen aus Vindonissa. Ein Beitrag zur Geschichte von Vindonissa und des antiken Beleuchtungswesens*. Zürich 1919.
- Meriç 2002 R. Meriç, *Spathellenistisch-römische Keramik und Kleinfunde aus einem Schachtbrunnen am Staatsmarkt in Ephesos, Forschungen in Ephesos, IX/3*. Wien 2002.
- Oziol 1977 T. Oziol, *Les Lampes du Musée de Chypre, Salamine de Chypre I*. Paris 1977.
- Öz 2014 C. Öz, *Silifke Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi. Konya 2014.
- Öz 2018 C. Öz, "Silifke Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller". Eds. T. Kahya, A. Özdizbay, N. Öner Tünen, M. Wilson, *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu 04-07 Kasım 2015, Sempozyum Bildirileri*, Antalya (2018) 553-584.
- Öz 2019 C. Öz, "Silifke Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller Üzerinde Yer Alan Figüratif & Bitkisel Bezeme, Sembol ve Damgalar". *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Diyarbakır.
- Perlzweig 1961 J. Perlzweig, *The Athenian Agora VII. Lamps of The Roman Period First to Seventh Century After Christ*. Princeton 1961.

- Saraçoğlu 1997 A. Saraçoğlu, “Erzurum Müzesi’nden Bir Grup Kandil”. *Türk Arkeoloji Dergisi* XXXI (1997) 307-330.
- Szentleky 1969 T. Szentleky, *Ancient Lamps, Monumenta Antiquitatis Hungarica I*. Budapest 1969.
- Şimşek – Duman 2013 C. Şimşek – B. Duman, “Lykos Laodikeiası’ndan Bir Grup Yerel Üretim Kandil”. *Olba* XXI (2013)151-180.
- Vessberg 1953 O. Vessberg, “Hellenistic and Roman Lamps in Cyprus”. *Opuscula Atheniensia* 1 (1953) 115-129.
- Walters 1914 H. B. Walters, *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*. London 1914.